

ENGAGEMENT EN RELATIES
UITBOUWEN

OPDRACHTGEVER KUNSTENAAR BEMIDDELAAR

De Nieuwe Opdrachtgevers, zegt die naam u iets? Mogelijk doet hij bij u een belletje rinkelen, want in België realiseerde DNO al 44 kunstwerken. Niet ‘zomaar’ als vereniging, maar als een werkwijze, waarbij burgers vanuit een reële maatschappelijke nood of kwestie een kunstopdracht formuleren aan kunstenaars. Maar wat is hun aanpak dan? En wat is de relevantie hiervan? *faro* ging in gesprek met Thérèse Legierse en Bart De Baere, resp. directeur van De Nieuwe Opdrachtgevers en algemeen en artistiek directeur van het M HKA.

Hildegard Van Genechten

DNO realiseert samen met opdrachtgevers en kunstenaars hedendaagse beeldende kunst, in opdracht.¹ Daartoe hanteert de vereniging een werkmethode die de dialoog tussen burgers en kunstenaars als vertrekpunt neemt. Vanuit democratisch oogpunt maakt dit het initiatief bijzonder interessant. Want *elke* burger kan opdrachtgever worden, of deel uitmaken van een opdrachtgeversgroep en op die manier ideeën of maatschappelijke uitdagingen gestalte geven in de publieke ruimte. De organisatie maakt deel uit van het internationale netwerk Les Nouveaux

Commanditaires, dat in diverse Europese landen samen een vierhonderdtal werken op de teller heeft.

HEDENDAAGSE KUNST MET ERFGOEDLINK

Veel van die realisaties blijken terug te gaan tot een erfgoedgerelateerde vraag. Zo ligt er geregeld een herbestemmingsvraag voor: mensen zoeken nieuwe betekenissen voor bepaalde plekken. Thérèse Legierse: “In Wevelgem bijvoorbeeld ging men op zoek naar een nieuwe betekenis voor twee beschermde paviljoentjes in de tuin

»

van het gemeentehuis.” In het Franse Blessy zochten inwoners naar een nieuwe functie voor oude washuisjes. Ze wilden ze meer laten zijn dan louter gerestaureerde washuisjes. Andere mensen willen een nieuwe invulling geven aan een verloren gegane traditie. Of zoeken een manier om herinneringen te representeren. Legierse: “In Diest werkte DNO samen met de ouders en vrienden van Annick Van Uytsel om de moord op Annick te herdenken. De burgemeester stelde voor een straatnaam naar Annick te vernoemen. Daar voelden ze weinig voor, waarop de cultuurcoördinator suggereerde om samen te werken met DNO. Zo konden ze van dit persoonlijk verdriet een universeler gegeven maken. De Italiaanse kunstenaar Mario Airó creëerde *The ever blossoming garden*, een plek voor stil protest tegen geweld, waar mensen rust vinden of elkaar ontmoeten.”

Meer dan eens wordt de identiteit van de eigen wijk of gemeente het onderwerp van een opdracht. In Genk vertegenwoordigt het kunstwerk *Colonna di Genk* van Luciano Fabro op het stadsplein nu de collectieve trots over het (mijn) verleden. Het motto ‘onder de grond is iedereen zwart’ symboliseerde de verbroedering, die leidde tot de kracht van de stad. Precies dat wilde het stadsbestuur graag veruitwendigen. Kortom, de betrokkenen in een DNO-project blikken als opdrachtgever doorgaans meer dan gemiddeld terug op hun verleden. In samenwerking met een kunstenaar, en met bemiddeling door DNO, creëren ze van daaruit iets nieuws met een uitgesproken maatschappelijke meerwaarde.

HOE GAAT DNO TE WERK?

Kunstenaar François Hers schreef in 1991 het protocol *Les nouveaux commanditaires*. Gedreven door de ambitie om kunst binnen te brengen in het leven, vond hij dat iedereen daarin gelijke verantwoordelijkheid zou moeten kunnen nemen. Hij stelde de kunstwereld nieuwe spelregels en een nieuwe werkwijze voor, waarin iedereen actor kan zijn.² Dat is de werkwijze die DNO nog steeds voorstaat. Zijn initiatief groeide uit tot een internationaal netwerk. In die aanpak heeft iedere betrokkene een specifieke rol en verantwoordelijkheid: zowel de opdrachtgever zelf als de bemiddelaar en de kunstenaar. De opdrachtgever benoemt de maatschappelijke kwestie waarop men een antwoord wil. De kunstenaar vertaalt die opdracht naar een sterk werk. DNO treedt op als bemiddelaar en faciliteert het proces van opdracht naar realisatie van het kunstwerk. Bart De Baere: “Beeldende kunst gedijt in een ecosysteem waar je probeert op verschillende posities kwalitatief te werken. Voor mij is DNO bijzonder door de aandacht die ze geven, en de aandacht die ze

Iedere betrokkene heeft in die aanpak een specifieke rol en verantwoordelijkheid: zowel de opdrachtgever zelf, als de bemiddelaar en de kunstenaar. De opdrachtgever benoemt de maatschappelijke kwestie waarop men een antwoord wil. De kunstenaar vertaalt die opdracht naar een sterk werk.

weten te genereren. Zowel bij de opdrachtgevers als bij de kunstenaar. Zij werken dus allesbehalve volgens een soort standaard *packaging* waarin het vooral om productie draait.”

De opdrachtgever

Iedereen kan optreden als opdrachtgever voor de realisatie van een kunstwerk. Wie opdrachtgever is, hoeft helemaal geen kunsthistorische achtergrond te hebben; hij of zij hoeft alleen zijn of haar eigen noden te kennen. Legierse: “We raden aan om een groepje te vormen, want het is een behoorlijke verantwoordelijkheid. Want wie een stukje van de publieke ruimte wil innemen om daar een werk neer te zetten met gemeenschaps-geld, moet daarna ook verantwoording afleggen over *waarom* dat werk er staat. In groep leer je erover praten terwijl je ermee bezig bent. Als het werk gerealiseerd is – wat meestal een drietal jaar duurt – dan kun je het als opdrachtgever ook beargumenteren. Dat impliceert dat de bemiddelfunctie van DNO op een gegeven moment niet meer nodig is. Als wij weg zijn wordt het project nog steeds gedragen door de mensen die de opdracht hebben gegeven. Die zijn dan *ambassadeurs* geworden: actor dus. Als de buurvrouw vertelt waarom dat beeld er staat, is dat veel krachtiger dan dat Bart De Baere dat vertelt, of ik. Daar zit participatie in, maar niet vanwege de participatie. Wij denken dat kunst gewoon die functie in de maatschappij kan hebben. DNO biedt gewoon een helpende hand.”

Céleste Boursier Mougnot, *Relais* in Wevelgem, 2019. © Madeye Brussels.

Foto onder: Het geluid van de bijen in het ene paviljoen wordt getransformeerd in mist en licht in een tweede paviljoen.

De kunstenaar

De kunstenaar maakt zijn werk in dialoog met de opdrachtgevers. Legierse: “Een kunstenaar kan vorm geven aan betekenis en aan maatschappelijke vraagstukken. Bovendien kan hij zaken op een andere manier bekijken, wat écht het domein van de kunstenaar is.”

»

Voor DNO is het belangrijk dat de creatie van het werk een betekenisvolle stap is in zijn of haar carrière als kunstenaar. Dat hij of zij daardoor bijvoorbeeld op een andere schaal kan werken of

een nieuw medium kan uitproberen. Misschien kan het een sluitstuk van een carrière zijn. Daarom zijn de bemiddelaars ook curatoren, omdat ze bezig zijn met het werk van de kunstenaars. Hoe dan ook moet de opdracht aansluiten met wat de kunstenaar bezig is en wat hij of zij interessant vindt.

Legierse: “Wij gebruiken het begrip cocreatie bewust niet als het om de werkwijze van DNO gaat. Want wij beschouwen mensen als opdrachtgever. Dat is hun rol. Zij creëren dus *niet* mee. Dat is het domein van de kunstenaar. En ten slotte is er nog de bemiddelaar, die met kennis van zaken opdrachtgever en kunstenaar samenbrengt.”

De bemiddelaar

DNO werkt met een team van bemiddelaars/curatoren die de projecten op zelfstandige basis begeleiden. Zij maken de connectie tussen opdrachtgever en kunstenaar. Bemiddelaars zijn mensen uit musea, die met hun twee voeten in het kunstenveld staan. Zij weten waar kunstenaars mee bezig zijn en wat hun affiniteiten zijn. Zo kunnen ze goed inschatten welke kunstenaar best bij de vraag van een opdrachtgever past. DNO sensibiliseert daarnaast ook lokale besturen om mogelijke vragen of noden die leven bij burgers te detecteren en te ondersteunen. Want steden

en gemeenten zijn de ‘behoeders’ van de publieke ruimte. Ze moeten ze niet enkel bewaken, maar geven ze ook functies. Daar wordt doorgaans (te) weinig over nagedacht: wat is publieke ruimte? En welke functie(s) geven wij daaraan? De Baere: “In Antwerpen is recent een regiefunctie toegelikt aan het Middelheimmuseum, bestemd voor alle kunst in de publieke ruimte. Dat wordt begrepen als (openbare) straatruimte, plein- en parkruimte. Het M HKA steunt dit initiatief voluit, want er is een grote achterstand. Het probleem bij kunstwerken die ergens op een rotonde worden neergezet, is vaak dat ze niet ‘werken’. Deels omdat ze een draagvlak ontberen: er zijn nauwelijks mensen die er belang aan hechten. En precies daar doet DNO fantastisch werk. DNO zorgt ervoor dat mensen geëngageerd geraken. En dat is iets heel anders dan een jury die voor een werk kiest. DNO is een voorbeeld van hoe op een gedragen manier met kunst aan zingeving kan gedaan worden in onze maatschappij.”

COMPLEMENTAIR AAN DE MUSEALE WERKING

Hoewel het werkterrein van DNO de publieke ruimte is, vinden ook musea aansluiting bij hun werkwijze. Onder meer het MACBA³, het museum voor hedendaagse kunst in Barcelona, werd geïnspireerd door DNO, zo leren we van voormalig directeur Bartomeu Mari.⁴ Om te kunnen

Mario Airo, *The ever blossoming garden in Diest*, 2017.
© Alexia Vitori.

inspelen op allerlei uitdagingen op o.a. economisch en politiek vlak, stond MACBA voor een wezenlijke en noodzakelijke transformatie. De werkwijze van DNO hielp het museum na te denken over deze noodzakelijke veranderingen. Beatriz Preciado, destijds research director MACBA, stelt het zo: “Als museum moeten we onze relatie tot de samenleving fundamenteel herdenken én moeten we onze klassieke manier van werken veranderen. Daarom willen we de historische opdeling tussen tentoonstellen enerzijds en publiekswerking anderzijds doorbreken. De budgetten van het museum waren tot nog toe vooral voorbehouden voor de tentoonstellingen, terwijl er pas in tweede instantie aandacht werd besteed aan publieke activiteiten. Maar vandaag zien we het museum als een plek van collectieve kennis, productie, en ontmoeting. We zien het museum ook als een motor om de samenleving te transformeren, als iets dat ons doet nadenken over de toekomst. Daarom mogen we niet langer denken in die hiërarchische slagorde van tentoonstellen en publieksprogramma’s. We willen voortaan transversaal werken, in het museum zaken van buitenaf binnenbrengen en vice versa.”⁵

Bart De Baere geeft eveneens aan dat de visie van het M HKA en DNO complementair zijn. Want voor zowel het M HKA als voor DNO gaat het bij kunst om *engagementen* en *relaties*. De Baere: “Het M HKA heeft een sterke verhouding met het *constituent museum*. Dat stelt relaties tussen maatschappij en museum centraal, in plaats van de collectie op zich. Wij zijn geen eigenaar van de instelling. De maatschappij is eigenaar. Dus willen we als instelling openstaan voor iets wat iemand van buitenaf zegt. We onderzoeken op dit moment i.s.m. CCQO (Culture Commons Quest Office)⁶ hoe we deze constituente werking over vijf jaar verder kunnen uitrollen in het nieuwe M HKA. Het *constituent museum* is dus een gezamenlijk project van publiek, kunstenaars en museummedewerkers, waarbij het museum onderdeel is van de gemeenschap en waarbij kunstwerken presenteren

We zien het museum ook als een motor om de samenleving te transformeren, als iets dat ons doet nadenken over de toekomst. Daarom mogen we niet langer denken in die hiërarchische slagorde van tentoonstellen en publieksprogramma’s. We willen voortaan transversaal werken, in het museum zaken van buitenaf binnenbrengen en vice versa.

niet langer het belangrijkste doel is.” Thérèse Legierse vult aan: “We denken allebei dat kunst een rol vervult in de maatschappij. Dat is het belangrijkste. En omdat we op verschillende posities zitten, doen we dat op verschillende manieren. Maar het uitgangspunt is hetzelfde.”

NIEUWE GESCHIEDENIS SCHRIJVEN ALS OPDRACHTGEVER?

Bent u geprikkeld door deze werkwijze? Misschien ziet u wel mogelijkheden om uw eigen participatieve projecten een weg en vorm te laten vinden via DNO en vindt u steun bij het lokaal bestuur? Genoeg brandende maatschappelijke kwesties in ons erfgoedveld kunnen voer zijn voor een meer dan boeiende opdracht. Of misschien bent u, of uw lokaal bestuur, wel op zoek naar een zinvol alternatief voor dat ene borstbeeld? Wie durft op te staan als opdrachtgever? ■

 Hildegarde Van Genechten is adviseur participatie | educatie bij FARO vzw.

Bronnen en literatuur

1. De Nieuwe Opdrachtgevers / Les Nouveaux Commanditaires, zie: www.denieuweopdrachtgevers.be.
2. T. Legierse, T. Théodore (prod.), Madeye & Fondation de France (prod.), *Het Protocol van François Hers, Interventie van François Hers tijdens de Nuit des Idées in Sciences Po*. Parijs, 2019. Zie: www.denieuweopdrachtgevers.be.
3. MACBA, Museu d'art contemporani de Barcelona. Zie: www.macba.cat.
4. De Nieuwe Opdrachtgevers, *The new protocol at the museum*, 2014. Zie: www.denieuweopdrachtgevers.be/nl/17/8/focus-the-new-protocol-at-the-museum.
5. Idem.
6. Culture Commons Quest Office, zie: <https://ccqo.eu>.

faro | tijdschrift over cultureel erfgoed

Driemaandelijks tijdschrift

BEVIEL DIT ARTIKEL U?

Ja? Neem dan een abonnement op faro | tijdschrift over cultureel erfgoed. Het blad verschijnt viermaal per jaar en kost amper 25 euro (voor abonnees in België). Woont u in het buitenland? Dan bent u al geabonneerd voor 30 euro.

MEER WETEN?

Op www.faro.be/tijdschrift vindt u alle info.